

Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva • Poljanska cesta 12 • 1000 Ljubljana
T: +386 (0)1 430 1288 • F: +386 (0)1 430 1289 • M: +386 (0) 51 315 162
E: info@filantropija.org • W: www.filantropija.org, www.prostovoljstvo.org

Razmišljanja ob vprašanju:

V kolikšni meri se lahko na stiske ljudi v sodobni družbi odzivamo s prostovoljstvom?

Zbrali smo se, da razmišljamo o tem, kaj lahko storimo za zmanjševanje težav, prizadetosti, izključenosti, materialne in človeške prikrajšanosti velikega števila ljudi v naših okoljih. Kaj lahko storimo zoper pomanjkanje perspektiv, iniciativ, otrplosti, sprijaznenosti z družbenim stanjem, katerega živimo, smo v njem udeleženi.

Ne kaže ponavljati na tisoče krat zapisanih in izrečenih vzrokov stanja, v katerem se nahajamo. Med njimi je eden pomembnih odsotnost v centrih moči uveljavljenih socialnih norm, ki bi nas usmerjale v empatijo ali prisiljevale v solidarnost. Informacijsko in izkustveno smo obdani z neo-kapitalskimi normami in vrednotnim sistemom, ki častijo posedovanje, prehitavanje, obvladovanje, ne glede na to, kako pridemo do bogastva in socialne moči in nas odvrtaajo od odzivanja na stiske drugih.

Ne verjamem, da se je človeško bitje – njegovi možgani, ki uravnavajo vedenje in čustvovanje, poslabšalo v zadnjih 50ih letih. Poslabšalo se je nekaj ravni družbenega veselja, njegove ureditve, vrednotnih hierarhij. Vendar poleg sporočil političnih sistemov in ekonomskih dogajanj, ki promovirajo sebičnost in pohlep, obstaja med ljudmi socialno tkivo človečnosti. Kaže kot bi ekonomski procesi, politične vladavine bile na nek način ločene od tega tkiva, kot bi zadobile funkcionalno avtonomijo in iz pozicije moči vplivale na dogajanja v socialnem tkivu. Nema lokrat se zdi, kot da bi te sile želele onemogočiti človečnosti, da se izrazi, jo zatreti. Doslej je še niso uspele uničiti, vendar jo že načenjajo.

Najbolj pomembno vprašanje v tej zgodbi za nas v tej dvorani, pa tudi zunaj te dvorane je, kaj lahko storimo.

Ko uporabljam prvo osebo množine mislim na nas ljudi, na vse ljudi, ki smo del človeške množice in tvorimo skupnosti. Pobudniki, agensi sprememb smo lahko v našem zasebnem individualnem delovanju ali v okviru organiziranih skupin, organizacij, institucij.

Ob potrebi in želji po spreminjanju danes najprej pomislimo na civilno družbo. Običajno imamo ob tem v mislih skupine državljanov, ki si organizirano prizadevajo in delujejo za skupne cilje. Tvorbe civilne družbe so različne organizacije, predvsem nevladne organizacije. Civilna družba se udejanja tudi v enkratnih in priložnostnih masovnih izrazih nezadovoljstva, protestih, državljanski nepokorščini, s katerimi skuša izboljšati dobrobit ljudi, uveljaviti večjo pravičnost, spremeniti na bolje svet, v katerem živimo.

Nevladne organizacije so socialne tvorbe z veliko možnosti za spreminjanje. Lahko artikulirajo problem, osveščajo, mobilizirajo resurse, prispevajo k socialnem kapitalu, povezujejo in razvijajo sinergije. Še vedno velja, da imajo veliko možnosti za hitro odzivanje na neugodna

Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva • Poljanska cesta 12 • 1000 Ljubljana

T: +386 (0)1 430 1288 • **F:** +386 (0)1 430 1289 • **M:** +386 (0) 51 315 162

E: info@filantropija.org • **W:** www.filantropija.org, www.prostovoljstvo.org

dogajanja, da so bolj fleksibilne in bolj svobodne pri udejanjenju novih pristopov pomoči ljudem v stiski. Ustvarjajo in odpirajo možnosti za pobude posameznikov v skupnosti. Le varovati se morajo pred preveliko porabo svojih energij in drugih resursov za administrativno preživetje.

Ljudje tvorimo tudi svet institucij, v katerih delamo in delujemo. Vprašanje je, kaj lahko storimo iz pozicije svoje strokovne odgovornosti in moči. Kot delavec s svojimi pravicami iz delovnega prava, kot zdravnik, kot pravnik, kot član delovne skupnosti - delovnega ljudstva kot smo včasih rekli, kot proizvajalec dobrin, od katerih je družba odvisna. V teh vlogah smo za čuda tihi in krotki. Le tu pa tam se institucija dvigne in izrazi svoje nezadovoljstvo zaradi pogojev dela in nujenja uslug porabnikom, denimo zdravstvene ustanove. Strokovnjaki porabljajo svojo energijo za korektno ali več kot korektno izpolnjevanje svoji poklicnih dolžnosti in jim zmanjka energije za spreminjanje. Pa tudi v pripravi za poklicno delo nas ne vzgajajo za socialno odgovornost. Govorijo nam o etiki poklica, ki se nanaša na osebni odnos do porabnikov, na pa o naši družbeni odgovornosti. Premalo se zavedamo, da strokovnjaki le imajo neko socialno moč, izhajajočo iz njihove vloge ekspertov in članov strokovnih institucij, ki so nujne v sodobni družbi – izobraževalne, zdravstvene, socialno varstvene institucije. Ja, obstaja tudi manjšina strokovnjakov, ki se je je polotila sla po premoženju in so se uspešno odtujili od stisk drugih. Vendar je teh malo in tudi brez njih lahko v okviru institucij kaj dosežemo. Veliko razmišljam o socialni odgovornosti strok in institucij na področju izobraževanja, socialnega dela, zdravstva, varovanja duševnega zdravja. Mislim, da bi morale biti bolj glasne pri opozarjanju na okoliščine, ki so vir stisk mnogih ljudi, da bi si motale bolj prizadevati za psihosocialno dobrobit ljudi.

Človek kot posameznik deluje, vpliva na druge in na okolje tudi ne da bi bil formalno povezan v neki skupini. Govorimo o neformalni, spontani solidarnosti, o individualnem uporju zoper nelepo v našem okolju. V svojem naštevanju deležnikov, ki si prizadevajo za drugače, bi morala najprej omeniti človeka kot posameznika. Navsezadnje je posameznik član skupine, skupnosti, agens dogajanja. Toda organiziranost je postala tako pomembna sestavina družbe, da na človeka kot posameznika radi pozabimo.

Procese razčlovečenja – zmanjševanja intenzitete, kakovosti in količine socialnih vezi, izključevanja, prikrajšanosti, radi reduciramo na socialne razlike in revščino. To je nekako najbolj oprijemljivo dogajanje. Koristno bi bilo, ko bi na našem srečanju poskušali razpravljati o širših pojavih osiromašenja – osiromašenja v medčloveških odnosih, osiromašenja vrednot, osiromašenja energij in interesov, o prevladujočih občutkih brezizhodnosti ...

Poglejmo, kaj storimo, počnemo, da bi bilo življenje materialno prikrajšanih bolj »človeku podobno« ali »človeku spodobno«. Ob vsem spoštovanju do množice dobrega in nesebičnega, se mi zdi pošteno izraziti tudi nekaj zamolčanih resnic ob naši dobrodelnosti. Strnila bi jih v ugotovitev, da smo prehitro zadovoljni sami s seboj.

Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva • Poljanska cesta 12 • 1000 Ljubljana
T: +386 (0)1 430 1288 • F: +386 (0)1 430 1289 • M: +386 (0) 51 315 162
E: info@filantropija.org • W: www.filantropija.org, www.prostovoljstvo.org

Na prvi pogled smo najbolj solidarnostni v materialnem dajanju. Če se zgodi nesreča, naravna ali vojna katastrofa, nosimo svoje stvari na zbirališča. Počistimo omare in predalnike in imamo ob tem občutek dobrote. Zadovoljni smo, da smo se rešili predmetov, ki preplavljajo življenjski prostor sodobnega človeka v bogatem, pa tudi v nebogatem svetu. Predmeti imajo svojo trajnost, so malodane neuničljivi. Mi pa se jih naveličamo. Radi bi novo – nove obleke, novo kuhinjo. In kako lepo se je znebiti predmetov in se obenem počutiti velikodušnega. A kaj, ko so tudi poplavljenji, begunci kaj kmalu nasičeni s predmeti in prično prihajati sporočila, naj ne pošiljamo več oblačil in posteljnine. Dajemo tudi denar. A tu smo z malim zadovoljni. Če pošlješ nekaj evrov (tudi če imaš 1500 evrov plače), si kar zadovoljen sam s seboj. Stanujemo v velikih stanovanjih, medtem ko mnogi nimajo kje živeti. Naj pomislim le na sebe in na niz ljudi, ki jih poznam. Nekako nam, ki imamo, ne gre prav dobro ta dobrotelost. Nekaj ni v redu s celo zgodbo o dobrotelosti. Vsaj za mene.

Zakaj ne damo več? Iz sebičnosti ali ker mislimo, da si zaslužimo, da nam pripada po neki morali neznanega izvora, visok standard. Tudi zato, ker imamo občutek, da je denar, ki ga damo, kaplja v morje. In navsezadnje – kar zadeva Slovenijo, se tolažimo: Tako revni pa spet niso, da bi umirali od lakote ali zmrznili. In razmišljamo: Za to pa mora res država poskrbeti, saj plačujemo davke. Ni se preveč zanesti na nesebičnost nas ljudi, vsaj ne v prostoru, ki ga imenujemo normalne okoliščine življenja.

Nikakor ne gre zmanjševati pomena solidarnostne materialne in finančne pomoči ljudem v eksistencialnih stiski. Ponekod to pomaga ohranjati življenje, drugod poleg izboljšanja kakovosti življenja, ohranja vero v ljudi. V paketu materialne pomoči je tudi sporočilo: Ni nam vseeno. Sočustvujemo z vami. Želimo vam pomagati.

Solidarnostna pomoč drugemu, skupnosti se izkazuje tudi v nematerialnih dobrinah - v delu, urah življenja, energiji, to kar imenujemo prostovoljska pomoč, prostovoljsko delo. Dogaja se predvsem kot spontana pomoč človeka sočloveku. O njej vse premalo vemo in premalo govorimo. To je skriti kapital, iz katerega mnogi ljudje v stiski črpajo pomoč. Zdi se mi, da bi morali povzdigniti to skrito ali prikrito individualno delovanje dobre volje na vidno in vplivno raven. V dobrem, ki se spontano dogaja v socialnem tkivu, bi morda lahko črpali energije, spodbude, podporo, sinergije za izboljšanje našega sveta.

Govorimo in pišemo predvsem o organiziranem prostovoljskem delu, ki ga izvajajo nevladne organizacije. Te postajajo institucije z značilnostmi administrativnega, birokratskega in denimo za obstoj nujnega, tržnega delovanja. Pa niso takšne zaradi svoje hudobije. Preprosto zaradi družbene ureditve, ki terja institucionalno delovanje, kontrolo, knjigovodstvo, registriranje ur prostovoljskega dela. To je pogoj za preživetje nevladnih prostovoljskih organizacij. Včasih se zdi, da se nevladni sektor organiziranega prostovoljstva vse manj ukvarja s substanco prostovoljstva, vse bolj s promocijo, javnimi dogodki. Odnos med pomočjo ljudem in besedami – izrečenimi ali napisanimi o pomoči gre vse bolj v korist besed. Tak vtis dobiš zlasti, če

Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva • Poljanska cesta 12 • 1000 Ljubljana
T: +386 (0)1 430 1288 • F: +386 (0)1 430 1289 • M: +386 (0) 51 315 162
E: info@filantropija.org • W: www.filantropija.org, www.prostovoljstvo.org

spremljaš dogajanja na Evropskem vrhu prostovoljstva, teme razprav. Zdi se mi, da so še najbližje ljudem velike klasične dobrodelne organizacije, ki ostajajo vpete med ljudi, pomagajo revežem.

Druga smer razvoja nevladnih organizacij vodi v socialno akcijo. Nevladne organizacije hočeš nočeš plovejo proti socialnem aktivizmu. Že ko predstavljajo stiske ljudi, številke o ljudeh, ki se zatekajo po pomoč, opravljajo funkcijo osveščanja, pozivajo k razmišljanju, izpostavljajo nujnost sprememb. Večina njih pa namensko in načrtovano preseže raven pomoči posameznikom in si prizadeva za izboljšanje življenja ljudi na širši družbeni in sistemski ravni, poskuša mobilizirati človeške resurse, ustvarjati sinergije in razvijati socialni kapital.

Socialni aktivizem - to je politično delovanje zunaj političnih strank za spremembe v strukturi, delovanju družbenih dogajanj. Skupek posameznikov, ki tvorimo civilno družbo ima možnosti, da se zoperstavi socialnim dogajanjem, iz katerih izhajajo stiske mnogih ljudi. Socialni aktivizem je neke vrste pot vplivanja osnovnega socialnega tkiva na odločevalce.

V ustvarjanju boljšega sveta je pomembna in uresničljiva vzgoja otrok in mladih za solidarnost. Prostovoljsko delo otrok in mladih je med najbolj učinkovitimi načini te vzgoje. Otroci in mladi skozi prostovoljsko delovanje prepoznajo vrednosti vzajemne pomoči, podpore, dajanja. Gre za najboljši način učenja - učenja skozi izkušnjo lastnega delovanja. Vzgoja otrok in mladih za prostovoljstvo nikakor ni le zadeva nevladnih in verskih organizacij. To je predvsem zadeva šol.

Pomembno je aktiviranje ljudi v stiski. In zopet je pri tem najbolj učinkovito aktiviranje skozi delovanje. Socialni aktivizem, prostovoljsko delovanje v korist skupnosti in za druge, večja človekove zmogljivosti obvladovanja težav. Lahko spremeni pogled na sebe, krepí samozaupanje človeka v stiski. Ko pomaga drugemu, človek v stiski prestopi iz vloge »pomoči potrebnega«, žrtve družbenih ali političnih dogajanj, v položaj pomočnika. To spremeni samopodobo, videnje lastne situacije, to krepí notranje vire obvladovanja in aktivira zmogljivosti za iskanje in koriščenje zunanjih možnosti za reševanje težav.

In še osebna izpoved: V našem svetu, v katerem vlada neka neustavljiva in neoprijemljiva sila, zaradi katere se tudi v najhujši krizi povečuje bogastvo bogatih, v kateri je toliko besed o enakih možnostih, vladavini ljudstva in vladavini prava se ob tolikšni nepravilnosti in krivičnosti ne najdem dobro. In kar je najhuje, pogosto se mi zdi, da ni videti izhoda, perspektive spremembe, tega, kar smo včasih imenovali »svetla prihodnost«

Vendar, to je del mojega razmišljanja, doživljanja sveta. Ob vprašanju, kaj sploh lahko naredimo, ob občutkih nemoči, mi bolj kot razmišljanja, pomagajo stiki, povezave z ljudmi. V njih prepoznavam, da je veliko dobrega, da človek lahko zmanjšuje trpljenje človeka, ga spodbudi, ojača, obogati z energijo in silami za obvladovanje težav. Zato so takšni sestanki kot

Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva • Poljanska cesta 12 • 1000 Ljubljana
T: +386 (0)1 430 1288 • F: +386 (0)1 430 1289 • M: +386 (0) 51 315 162
E: info@filantropija.org • W: www.filantropija.org, www.prostovoljstvo.org

je današnji, lahko pomembni. Dobro poraja dobro. Zanimivo, govorimo le o tem, da zlo poraja zlo.

Povezovanje, vzajemna krepitev, spodbujanje v razmišljanju in delovanju je pomembno gonilo dobrega v medčloveških odnosih. Ko sama delam v krajih, kjer je veliko zla, nesreč, se pogovarjam z ljudmi, s katerimi delam – učitelji, zdravstvenimi delavci, kmeti in pridelovalci medu v Afganistanu, s prostovoljci o tem, kakšna je bila korist od mojega delovanja. Običajno slišim: »Dali ste nam energijo, pokazali, da je drugim mar za to, kaj se z nami dogaja, vzbudili ste upanje, spodbudili ste nas, da nekaj storimo za sebe in za druge.« O strokovnih razsežnostih mojega psihosocialnega delovanja skorajda ne govorijo.

Zdi se mi, da se spremembe socialne stvarnosti dogajajo na dveh ravneh. Eno je raven makroekonomije, makro sistemov moči, družbenih ureditev. Žal tu za enkrat ni kakih obetavnih sprememb, vsaj ne v bližnji prihodnosti. Druga raven je osnovno socialno tkivo, ki ga tvorimo ljudje – ljudje kar tako. Ljudje v svojih družinah, blokih, vaseh, službah, cerkvenih organizacijah, nevladnih organizacijah ... Mi lahko tkemo povezujočo tkanino človečnosti in socialnega kapitala. A pri tem potrebujemo spodbude, povezave, vzajemnost. In seveda v današnjem svetu tudi neko mero organiziranosti.

Na koncu svojih razmišljanj želim poudariti, da prostovoljska prizadevanja za pomoč ljudem v stiski niso le stvar »uradnih« prostovoljcev z zabeleženimi urami prostovoljskega dela. Prostovoljci – ljudje dobre volje za spreminjanje na boljše, smo vsi državljani, ki si prizadevamo za zmanjševanje stisk na ta ali oni način. Delovanje v korist ljudem v stiski ali v korist skupnosti, ki izhaja iz lastne težnje in odločitve, se ne dogaja le v prostovoljskih organizacijah. Dogaja se na ulici, v blokih, v vaseh, v šolah, v tovarnah ... Veliko tega ostaja javnosti nevidnega. To je kapital človečnosti ali kot danes pravimo – socialni kapital skupnosti. Danes se bomo pogovarjali o tem, kako ga aktivirati, povezovati, krepiti te energije, kako doseči, da bi bile čim bolj učinkovite v spreminjanju, da bi koristile čim večjemu številu ljudi, kako povečati njihovo vplivnost in vpliv.

Anica Mikuš Kos
Primarij, spec. pediater, spec. psihiater
Predsednica Slovenske filantropije

Slovenska filantropija – Združenje za promocijo prostovoljstva • Poljanska cesta 12 • 1000 Ljubljana
T: +386 (0)1 430 1288 • **F:** +386 (0)1 430 1289 • **M:** +386 (0) 51 315 162
E: info@filantropija.org • **W:** www.filantropija.org, www.prostovoljstvo.org

Slovenska filantropija se že več kot 20 let aktivno odziva na družbene probleme, spodbuja in razvija prostovoljstvo, deluje na področju migracij, pomaga ogroženim in je glasna zagovornica človekovih pravic.